

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 6, Sayı: 2, 2022, ss. 336-342/ Volume: 6, Issue: 2, 2022, pp. 336-342

Journal homepage: <https://apjir.com/>

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

DİN GÖREVLİLERİNİN HADİS'E YÖNELİK TUTUM VE BİLGİ DÜZEYLERİ: ELÂZİĞ ÖRNEĞİ

“Albayrak, Ali - Gökalp, Murat. *Din Görevlilerinin Hadis'e Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyleri*. Ankara: İlâhiyât, 1. Baskı., 2018.”

Eyup TABARA

Doktora Öğrencisi., Atatürk Üniversitesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum
PhD Student, Atatürk University, Department of Religious Education, Erzurum/Turkey

tabaraeyup@gmail.com

orcid.org/0000-0002-4788-6190

ror.org/03je5c526

Öz

İslam dininin iki önemli kaynağı vardır; Kur'an-ı Kerim ve Sünnet. Bu iki kaynaktan Kur'an âyetlerinin günümüze kadar mütevatir yolla geldiği görüşünde icma vardır ve bu âyetlerin doğruluğu hakkında herhangi bir tartışma gündeme gelmemekle birlikte birtakım müteşabih ayetler hakkında farklı görüşler, yorumlar ortaya konmuştur. Genel çerçevede Sünnet'i oluşturan hadisler hakkında ise öteden beri pek çok tartışma yapılmıştır. Bu sözlerin Hz. Peygamber'e aidiyeti noktasında raviler, metinler hadis alimleri tarafından ciddi şekilde tenkide tabi tutulmuş; bu çalışmaların sonucunda hadisler, “*sahih, hasen, zayıf ve mevzu (uydurma) hadis*” olarak sınıflandırılmıştır. Günümüzde pek çok din görevlisi, hadislerin sıhhat derecesine bakmadan kulaktan duyma edindiği bilgileri hutbede, vaazlarda hadis diye cemaate aktarmaktadır. Bu bağlamda din görevlilerinin hadis hakkındaki bilgi düzeylerinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Söz konusu çalışmamız, bu ihtiyaç üzerine kaleme alınan “*Din Görevlilerinin Hadis'e Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyleri: Elâzığ Örneği*” isimli çalışmanın tanıtımını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Din Görevlileri, Tutum, Bilgi Düzeyi

ATTITUDES AND KNOWLEDGE LEVELS OF RELIGIOUS OFFICIALS TOWARDS HADITH: THE EXAMPLE OF ELAZIG

Abstract

The religion of Islam has two important sources; Quran and Sunnah. There is consensus on the view that the verses of the Qur'an have come from these two sources in a mutawatir way, and although there is no discussion about the accuracy of these verses, different opinions and interpretations have been put forward about some mutashabih

Geliş Tarihi: 13.05.2022

Doi: <https://doi.org/10.52115/apjir.1116516>

Kabul Tarihi: 03.06.2022

verses. In general, there have been many discussions about the hadiths that make up the Sunnah. These words of Hz. In terms of belonging to the Prophet, narrators and texts were severely criticized by hadith scholars; As a result of these studies, hadiths were classified as "authentic, hasan, weak and apocryphal hadith". Today, many religious officials, regardless of the truth of the hadiths, convey the information they have heard by ear to the congregation as hadith in sermons and sermons. In this context, it is important to determine the level of knowledge of religious officials about hadith. Our aforementioned study aims to introduce the study titled "Attitudes and Knowledge Levels of Religious Officials towards Hadith: The Example of Elazığ", which was written on this need.

Keywords: Hadith, Religious Officers, Attitude, Knowledge Level

Giriş

"Din Görevlilerinin Hadis'e Yönelik Tutum ve Bilgi Düzeyleri: Elâzığ Örneği" isimli çalışma, din görevlilerinin din hizmetlerini yerine getirirken müracaat ettikleri hadislere karşı hangi tutumları besledikleri ve hadislerin sıhhat derecesi hakkında ne tür düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirlemek amacıyla Doç. Dr. Ali Albayrak¹ ve Dr. Öğr. Üyesi Murat Gökalp² tarafından kaleme alınıp 2018 yılında yayınlanan nicel ve nitel verilerden elde edilen bir araştırmadır. Söz konusu çalışma, Elâzığ merkezde ve merkeze bağlı köylerde çalışmakta olan 230 din görevlisinin katılımıyla meydana gelmiştir. Kitap, 3 bölümden oluşmakta olup 168 sayfadan ibarettir. Çalışmanın birinci bölümde din görevlilerinin hadise karşı tutumlarının oluşmasına etki eden faktörler bağlamında çeşitli analizler ve yorumlarda bulunulmuştur. Bu çerçevede genel olarak din görevlileri, hadislerin Hz. Peygamber'e ait sözler olduklarını kabul etmiştir. Bu konuda araştırmaya katılan 240 din görevlisinden hadislere karşı %4,8'i olumsuz, %2,2'si orta noktada ve %93,1'i olumlu tutum sergilemiştir. Din görevlilerinin kahir ekseriyeti, hadislerin mutlaka uyulması gereken kurallar olduğu konusunda olumlu, az miktarda da olumsuz kanaate sahiptirler. Bu konuda din görevlilerinin %11,4'ü olumsuz, %5,7'si orta noktada ve %88,7'si ise olumlu tutum sergilemiştir. İkinci bölümde ise din görevlilerinin hadis bilgi düzeylerine dair betimsel analizler ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde ise araştırmanın sonuçları ve elde edilen bulgular çerçevesinde bazı önerilere yer verilmiştir.

Yapılan alan-yazın taramasında 2021 yılında Derya Küçükuysal tarafından hazırlanan "Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat ve Tutumları: Şişli Örneği" isimli bir yüksek lisans tezine rastlanılmıştır. Söz konusu çalışmaya göre din görevlilerinin büyük çoğunluğu, tasavvuf edebiyatında, ilmihallerde bulunan, toplumda meşhur olan ve mâna yönünden sakıncalı görmedikleri rivayetleri sahih hadis olarak cevaplandırmışlardır. Bu durum din görevlilerinin önemli bir kısmının dinî rivayetlerin kaynağını ayırt edebilme bilgisine sahip olmadıklarına işaret etmektedir.³ Bu çalışmanın sonucu ile tanıtımını yaptığımız çalışmanın sonucu, birbirine benzer tespitler ortaya koymaktadır.

¹ Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

² Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

³ Derya Küçükuysal, *Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat ve Tutumları: Şişli Örneği* (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2021), 220.

1. Din Görevlilerinin Kadınlara Dair Hadislerle İlgili Düşünceleri

Din görevlilerinin genel itibarıyla kadın konusunu ele alan mevzu(uydurma) rivayetleri bilme seviyelerinin orta düzeye dahi çıkmadığı söylenebilir. Örneğin din görevlilerine “Kadın için iki tane örtü vardır; kabir ve koca. Bunlardan hangisi efdaldır? diye soruldu. Hz. Peygamber (asm): ‘Kabir’ diye cevap verdi.”⁴ ifadesi hakkında ne düşündüklerine dair soru yöneltilmiş, 42 din görevlisi bunun sahih hadis, 3 din görevlisi âyet, 35 din görevlisi uydurma hadis, 2 din görevlisi atasözü olduğunu belirtmiş, 148 din görevlisi ise herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını dile getirmiştir. 148 din görevlisinin bu ifade hakkında herhangi bir görüş ortaya koymamaları ise hakikaten düşündürücüdür.

2. Din Görevlilerinin Yeme-İçmeye Dair Hadislerle İlgili Düşünceleri

Din görevlilerine 4 uydurma, 5 sahih hadis ve 1 atasözü yöneltilmiş ve bu ifadeler hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Verilen cevaplara geniş bir perpesktiften bakıldığı zaman din görevlilerinin, muhtevasında bariz olumsuzluklar taşımayan ifadeleri sahih hadis olarak gördükleri sonucuna varılmıştır. Örneğin “Yemeğe üfleme, bereketi giderir.”⁵ Mü’minin artığı, şifadır.”⁶ gibi sözleri, din görevlilerinin büyük çoğunluğu sahih hadis diye tanımlamışlardır.

3. Din Görevlilerinin Dünyaya Dair Hadislerle İlgili Düşünceleri

Din görevlilerine, 3 sahih ve 3 uydurma hadis hakkında ne düşündüklerine dair sorular yöneltilmiş, verilen cevaplardan uydurma rivayetlerin bilinebilme düzeyinin çok düşük olduğu, sahih rivayetlerin bilinebilme düzeyinin ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yazarlara göre, sahih rivayetleri bilmedeki yüksek oran, bu ifadelerin net olarak bilinmesinden ziyade din görevlilerinin “sahih hadis deme temayülü”nen kaynaklanmakta olup cevapların bu zaviyeden değerlendirilmesi daha makul görünmektedir. Örneğin “Dünya ve ahiret, birbirinin zıddıdır. Birini razı edersen öteki öfkelenir.”⁷ ifadesi hakkında 87 din görevlisi sahih hadis, 53 din görevlisi uydurma hadis olduğunu, 79 din görevlisi ise herhangi bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. “Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil; gönül tokluğudur.”⁸ ifadesi hakkında da 137 din görevlisi bunun sahih hadis, 45 din görevlisi ise bunun atasözü olduğunu söylemiştir. %19,2’lik bir kesimin bu sahih hadis hakkında “atasözü” cevabını vermiş olmaları da bir hayli düşüncüdür. Yazarlara göre bir başka husus ise verilen cevaplar göz önüne alındığında, din görevlilerinin dünyaya bakışlarında zühd yaşantısını önceler bir kanaat benimsedikleri izlenimi görünmektedir.

⁴ İbnü’l Cevzi, *el-Mevdû’ât* (Medine, 1966), 3/237.

⁵ Ali el-Kârî, *el-Esrâru’l-Merfû’a fî’l Ahbâri’l-Mevdû’a (el-Mevdû’âtü’l Kübrâ)* (Beyrut: Mektebetü’l İslâmî, 1986), 420.

⁶ Aclûnî, *Keşfu’l Hafâ* (Beyrut: Dâru’l Kutubi’l-İlmiyye, 1997), 1/405.

⁷ Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’d Daife ve’l-Mevdû’a ve Eseruhâ es-Seyyi’ fî’l-Ümme* (Riyad: Mektebetü’l Maârif, 1992), 1/106.

⁸ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahihu’l Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992),., Rikâk 3.

4. Din Görevlilerinin İlme Dair Hadislerle İlgili Düşünceleri

Din görevlilerine ilim konusunda 3 sahih, 5 uydurma hadis ve 2 ayet hakkında ne düşündüklerine dair sorular yöneltilmiş, elde edilen veriler toplu bir şekilde değerlendirildiğinde din görevlilerinin ilme dair ifadeler hakkındaki bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin “Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz.” ifadesini 184 din görevlisi sahih hadis, 9 din görevlisi ise âyet olarak tanımlamıştır. Yazarlara göre ilim tahsili söz konusu edildiğinde ilk akla gelen sözlerden biri olan bu ifade, hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. Dolayısıyla mânâsı itibarıyla Kur’an ve Sünnet’in genel öğretilerine uygun düştüğü âşikâr ise de bu sözün Hz. Peygamber’e aidiyeti iddia olunamaz. Bir başka örnekte ise “Alimin uykusu ibadet, nefesi tesbihtir.” ifadesini 137 din görevlisi sahih hadis, 4 din görevlisi ise âyet olarak tanımlamıştır. Yine “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”¹⁰ gibi meşhur bir âyet hakkında da 137 din görevlisinin âyet, azımsanamayacak bir sayıda 70 din görevlisinin ise sahih hadis olarak beyanda bulunmuş olması da dikkat çekmektedir. Bu verilerden anlaşıldığına göre din görevlilerinin kahir ekseriyeti, ne yazık ki bilgileriyle kendisini geliştirmemiştir.

4. Din Görevlilerinin Yaratılışa Dair Hadislerle İlgili Düşünceleri

Din görevlilerine yaratılış konusuyla alakalı 5 hadis hakkında ne düşündüklerine dair sorular yöneltilmiş, verilen cevaplar genel olarak bir bütün halinde değerlendirildiğinde din görevlilerinin en düşük bilme düzeyleri, yaratılış konusunda olduğu tespit edilmiştir. Bu konudaki pek çok sözün kudsî hadis¹¹ formunda gelmiş olması, din görevlileri tarafından doğrudan sahih olarak değerlendirilmiştir. Yazarlara göre sorulan hadisler, özellikle halk kitapları ve tasavvufî eserlerin muhtevasında olmazsa olmaz derecesinde yer alan rivayetlerdir. Bu bağlamda din görevlilerinin “sahih hadis deme temayülü” burada da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin “Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi diledim. Mahlûkatı da bunun için yarattım.”¹² ifadesini 42 din görevlisi âyet, 77 din görevlisi ise sahih hadis, 17 din görevlisi ise uydurma hadis olarak tanımlamıştır. Bu veriler ışığında 42 din görevlisinin Kur’an’a ne kadar uzak kaldığı açıkça görünmektedir. Her ne kadar bu söz, kâinatın yaratılma nedenine cevap niteliğinde olsa da Ali el-Kârî ve Aclûnî gibi hadis alimlerine göre bu sözü Hz. Peygamber’e isnad etmek doğru değildir.

⁹ Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fevâidü'l Mecmû'a fi'l-Ehâdisi'l Mevdû'a* (Kahire: Matbaati's-Sünne el-Muhammediyye, 1960), 287.

¹⁰ *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: TDV Yayınları, 2005), Zümer, 39/9.

¹¹ Kudsî Hadis, manası Yüce Allah'a, lafzı ise Hz. Peygamber'e ait olan hadis şeklinde tanımlanabilir.

¹² Ali el-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevdû'a (el-Mevdû'âtü'l Kübrâ)*, 269; Aclûnî, *Keşfu'l Hafâ*, 1/121.

Öneriler

Yazarlar, din görevlilerinin bilgi düzeylerinin zenginleştirilmesi, sosyal hayata aktif olarak katılımları ve halk ile diyaloglarının daha iyi olması bağlamında şu önerileri sunmaktadır:

1)Din görevlilerinin yaşam standartlarını yükseltebilecek ekonomik iyileştirmelerin özlük haklarına yansıtılması düşünülmelidir.

2)İlahiyat fakülteleri, bu amaç doğrultusunda daha hassas planlar yapmalı hatta lisans eğitiminden sonra iki yıllık İlahiyat Yüksek İhtisas Akademisi adı altında bir eğitim kurumu hayata geçirilmelidir. 2022 yılında *Diyanet Akademisi*'nin kurulmuş olmasıyla yazarlara ait önerinin gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Diyanet Akademisi, din hizmetleri sınıfına ait kadrolara atanacak olan aday din görevlilerinin meslekî yönden gelişmelerini hedefleyen, onlara alanlarıyla ilgili araştırma, yayın, konferans, panel, seminer, sempozyum vb. dînî, ilmî, sosyal, kültürel etkinlikler, kurs ve sertifika programlarını gerçekleştirmeyi misyon olarak yüklenen bir ihtisas kurumudur. Bu eğitimler sonucu, din görevlilerinin meslekî yeterliliklerinin büyük ölçüde olumlu yönde değişeceği öngörülmektedir.

3)Din görevlileri, meslekleri gereği Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine gayret göstermelidir.

4)İhtisas Eğitim Merkezleri'nde farklı bölgelerden gelen din görevlilerine, ilmî tartışmalarının yapılacağı ortamlar düzenlenmelidir. Popülerliğini koruyan güncel problemler, Kur'an ve Sünnet ekseninde cevaplandırılmaya çalışılmalıdır.

5)Hâlâ yürürlükte olan vaaz, hutbe ve ezan uygulamalarındaki *merkezîliğin* ciddi anlamda azaltılmasına gayret gösterilmelidir. Zira bu şekilde devam eden merkezî uygulamalar, din görevlisi ile halk arasındaki sosyal bağları bir bakıma zedelemektedir.

6)Din görevlileri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı seçme hadislerden veya sahih hadis kaynaklarından namaz sonrasında cami cemaatini sıkmayacak şekilde 20-25 dakikalık düzenli dersler yapmalıdır. Bu bağlamda *Hadislerle İslam* isimli 7 ciltlik çalışmanın namazlardan sonra mütalaa edilmek suretiyle okunmasında büyük fayda vardır.

Sonuç

Söz konusu çalışma, 100'ü aşkın temelden faydalanılarak hazırlanmış, muhteva yönünden okuyucuyu tatmin edebilecek bir kitaptır. Kullanılan üslup, açık, sade ve akıcıdır. Bu çalışma sonucunda din görevlilerinin ilmî konuda yeterince kendilerini geliştiremedikleri, kitap okuma alışkanlıklarının çok düşük seviyede olduğu, duydukları her söz karşısında "sahih hadis deme temayül"lerinin olduğu, genel olarak Kur'an-ı Kerim mealini baştan sona okumadıkları gerçeği ortaya çıkmıştır. Burada değinmemiz gereken

bir başka önemli husus ise son yıllarda popülerliğini koruyan hadis karşıtlığı meselesidir. Ne yazık ki din görevlileri içerisinde de bu anlayışın tezahürlerini görmek mümkündür. Şunu açıkça belirtmek gerekir ki, din görevlilerinin hadis noktasındaki bilgi eksikliklerini masum bir düzlemde değerlendirmek mümkün iken hadis karşıtı din görevlilerini bu düzlemde değerlendirmek, kanaatimizce mümkün görünmemektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in yalnızca bir postacı olarak kabul edilmesi, peygambersiz bir din ve Kur'an anlayışının örtük mesajlarını ihtiva etmektedir.

Kaynakça

- Aclûnî. *Keşfu'l Hafâ*. Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1.Baskı., 1997.
- Ali el-Kârî. *el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l Ahbârî'l-Mevdû'a (el-Mevdû'âtü'l Kübrâ)*. Beyrut: Mektebetü'l İslâmî, 2. Baskı., 1986.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı., 1992.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddin el-. *Silsiletü'l-Ehâdisi'd Daîfe ve'l-Mevdû'a ve Eseruhâ es-Seyyi' fi'l-Ümme*. Riyad: Mektebetü'l Maârif, 1.Baskı., 1992.
- İbnü'l Cevzi. *el-Mevdû'ât*. Medine, 1. Baskı., 1966.
- Küçükıysal, Derya. *Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat ve Tutumları: Şişli Örneği*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2021.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Fevâidü'l Mecmû'a fi'l-Ehâdisi'l Mevdû'a*. Kahire: Matbaatü's-Sünne el-Muhammediyye, 1960.

